

BENÁTKY A BYZANCIA V 5. – 9. STOROČÍ (VZÁJOMNÉ SÚVISLOSTI)¹

Venice and Byzantium During the 5th – 9th Centuries (Mutual Connections)

Martina Lukáčová

DOI: 10.17846/CL.2017.10.1.180-189

Abstract: LUKÁČOVÁ, Martina. *Venice and Byzantium During the 5th – 9th Centuries (Mutual Connections)*. The time and place, where an important event in Slavonic history took place, was an impetus to write the referred article. That event was the dispute with the so called trilingualists in Venice in the year 867. Our goal is not to deal with this event in detail, but to use it as one of the factors which influenced and made relations and mutual connections between Venice and Byzantium over a broad time range. Except the mentioned factor we focus on the further factors of interferences between Venice and Constantinople (the Byzantine Empire). The time when Venice was founded was a period which is clearly and logically connected with the Byzantine influence and thus we deal with this phase of development too. Within the framework of the given topic and time we describe only some selected noticeable interwoven factors – e.g. the emergence of the so called Byzantine Venice and its circumstances, the status of Venice as an part of the Exarchate of Ravenna, the position of Venice in the conflict between Byzantines and Franks.

Key words: *Venice, Venetian Lagoon, Republic of Venice, Byzantine Empire, Exarchate of Ravenna, Frankish Empire*

Abstrakt: LUKÁČOVÁ, Martina. *Benátky a Byzancia v 5. – 9. storočí (Vzájomné súvislosti)*. Podnetom k napísaniu predkladaného príspevku bolo obdobie a miesto, kde sa konala významná udalosť v slovanských dejinách. Máme na mysli Dišputu s tzv. trojjazyčníkmi v Benátkach v roku 867. Naším cieľom nie je primárne a detailne sa venovať tejto udalosti, no využiť ju ako jeden z činiteľov, ktorý ovplyvnil a zároveň utváral relácie a vzájomné súvislosti medzi Benátkami a Byzanciou² v širšom časovom horizonte. Okrem spomenutého činiteľa tiež sústreďujeme našu pozornosť na ďalšie faktory interferencií medzi Benátkami a Konštantínopolom (Byzanciou). Obdobie vzniku Benátok je taktiež časovým úsekom, ktorý je zreteľne i logicky previazaný s byzantským vplyvom, a teda sa zaoberáme aj touto vývinovou etapou. V zmysle tematicky a časovo zadaných vymedzení popisujeme iba niekoľko vybraných markantných usúvzťažnených faktorov, ako napr. vznik tzv. Byzantských Benátok a jeho okolnosti, ich postavenie ako súčasť Ravennského exarchátu, pozícia Benátok v konflikte medzi Byzantíncami a Frankmi.

¹ Príspevok vznikol ako súčasť riešenia grantového projektu VEGA č. 1/0468/15 *Severná časť Karpatskej kotliny na prelome antiky a stredoveku ako miesto zmien iniciovaných zvonka a zvnútra*.

² Podľa viacerých historikov: „Východorímska ríša neskorej antiky zažívala v 6. a 7. stor. dôležitú premenu do tej miery, že sa po polovici 7. stor., začal na časti jej územia vytvárať už iný politicko-geografický celok, pre ktorý je už vhodnejšie používať novodobý termín Byzantská ríša či Byzancia.“ (Hurbanič 2010, 5, 49; Husár 2014, 21; Talbot 1991, 346).

Kľúčové slová: *Benátky, Benátska lagúna, Benátska republika, Byzancia, Ravennský exarchát, Franská ríša*

V 9. storočí, presnejšie v roku 867, sa Benátky stali dejiskom a zároveň zastávkou na misijnej ceste sv. Konštantína-Cyrila (827 – 869) a Metoda (815 – 885) smerom do Ríma. V údajoch (presný termín a trasa) o spomínanej ceste a jej priebehu sa historici nezhodujú a v odbornej literatúre sa objavuje viacero názorov³. Keďže hlavnými účinkujúcimi spomínanej dejinnej udalosti boli práve Byzantínci – solúnski bratia, ktorí sú považovaní za akési spojivo vtedajšieho Východu so Západom, možno práve ich tamojšie pôsobenie označiť za jeden z konkrétnych zjavných prvkov existujúcich súvislostí medzi Benátkami a Byzantskou (Východorímskou) ríšou. V roku 867 v Benátkach viedli verejnú rozpravu, resp. diskusiu so vzdelaným miestnym klérom, kde predovšetkým sv. Konštantín-Cyryl úspešne hájil právo slovanských národov porozumieť Svätému písmu slovami citovanými z Evanjelia podľa Matúša.⁴ Dovtedy totiž boli uznávané iba tri bohoslužobné jazyky – latinčina, gréčtina a hebrejčina. Zastavenie sa solúnskych bratov v Benátkach malo pravdepodobne znamenať iba nalodenie sa na plánovanej ceste do Konštantínopola, alebo pokračovanie misie do Ríma, no napokon sa stalo základným bodom v dosiahnutí pozitívneho výsledku pri pápežskom schvaľovaní. Vierozvestcovia sa snažili, aby starosloviensky jazyk nadobudol vlastnú dôstojnosť a uznanie v oblasti kultúry a liturgie a predbehli tak takmer o tisícročie Druhý vatikánsky koncil (1962 – 1965), kde dal okrem iného vtedajší pápež Ján XXIII. (1881 – 1963) podnet k reforme rímskokatolíckej cirkvi v zmysle používania slovanského jazyka pri bohoslužbách. Cieľom predkladaného príspevku je snaha o priblíženie, resp. konkretizáciu historickej situácie v Benátkach v 5. – 9. storočí s akcentovaním tamojších politických a celospoločenských pomerov s orientáciou na relácie s Byzanciou v kontexte stredovekého celoeurópskeho diania. Podnetom k bádaniu v tejto oblasti, ktorého zhmotneným výstupom je tento text, bol na jednej strane nedostatok relevantných informácií k uvedenej problematike, ktoré sú zdokumentované iba v bazálnej forme publikovaných zdrojov. A na strane druhej boli dôvodom historická dôležitosť a dosah skúmaného územia na európske dianie v 5. – 9. storočí, hodné minucióznejšieho bádania.

Väčšina územia dnešného Talianska, resp. Apeninského polostrova, patrila v stredoveku pod správu Talianskeho kráľovstva (lat. *Regnum Italiae* al. *Regnum Italicum* – 9. – 13/14. storočie) okrem Pápežského štátu (tal. *Stato Pontificio* al. *Stato della Chiesa* al. *Stato Ecclesiastico* – 752/755/756 – 1870) včítane regiónu Romagne a Pentapolisu, ďalej regiónu Benátska a južnej oblasti (regiónov Apúlie a Kalábrie) patriacej Byzancii. V rámci ostrovnej časti dnešného Talianska možno Sardíniu⁵ v 6. – 8. storočí považovať za súčasť Byzancie, naproti tomu Sicíliu od nej násilím odčlenili Arabi (9. storočie) a zostali na tomto území panovať až po následné dobytie Normanmi. Keďže zámerom tohto príspevku je sledovať najmä vzťahy medzi Byzanciou a Benátkami, nemožno opomenúť, resp. považujeme za vhodné načrtnúť i vtedajšiu situáciu v kontexte širšieho územia – t. j. Itálie (so zameraním sa na významné stredoveké centrá). Markantné byzantské vplyvy boli

³ Rozmanitosť zhrnutých názorov k tejto problematike je možné nájsť v prednedávnom publikovaných príspevkoch P. Ivaniča a M. Lukáčovej (2014a, 9-11; 2015, 649-660; 2014b, 98-103), M. Lukáčovej (2013, 93-100). Okrem uvedených zdrojov sa problematikou zaoberá M. Hetényi (2016, 236-237 vo svojom novšom výstupe. Ďalej ju spomína aj C. Diatka (2008, 92).

⁴ Rozpravu citovanú v kompletnom znení spolu s informáciami o pôsobnosti sv. bratov v Benátkach je možné nájsť v XVI. kapitole diela *Život Konštantína (Žitije Konstantina)* 2010, 85-89).

⁵ Neskôr v 11. – 13. storočí patrila pod nadvládu Pisanskej republiky – tal. *Repubblica di Pisa* a po roku 1284 Janovskej republiky.

citeľné tak v Ríme⁶, prímorských mestách – Amalfí⁷, Neapol, Gaeta – susediacich s Tyrrenským morom (Stredozemné more), ďalej v Bari⁸ (v regióne Apúlia, na pobreží Jadranského mora), ako aj v severnejšie položenom jadranskom meste Ravenna.⁹ Hoci Rím a spolu s ním aj Itália z perspektívy duchovného a politického diania vytvárali jadro tzv. *Respublicae christianorum*, z perspektívy geografického usporiadania predstavovali iba jej perifériu, ba dokonca jej hranicu – prechádzala totiž hraničná línia medzi Európou Karola Veľkého (742/747/748 – 814), Byzanciou a Arabskou ríšou (Procacci 1997, 13-14). Rozdelenie Rímskej ríše na jej západnú a východnú časť v roku 476 logicky vyúsťuje do mnohokrát rozporuplných rozpráv majúcich základ vo vzájomnom porovnávaní týchto dvoch samostatných teritórií zo strany byzantských (východných) i západných historikov. Podľa Jána Zozulaka (2016b, 113) „ (...) západná časť Rímskej ríše sa postupne stala bezvýznamnou provinciou, ktorú obsadzovali barbarské kmene. Je na mieste otázka, prečo k tomu došlo. (...) udalosti tohto obdobia sa ukázali ako rozhodujúce pre vzťah medzi východnou a západnou časťou Európy, ako aj pre vývoj Európy ako celku. Po mnohých problémoch (...), ktoré destabilizovali Rímsku ríšu, nastal hospodársky úpadok najmä v jej západnej časti, (...) východné územia (...) boli pre ríšu perspektívnejšie. (...) východné provincie (...) boli ekonomicky stabilnejšie ako západné, preto mohli lepšie čeliť kríze. Východná časť ríše bola navyše ľudnatejšia a dynamickejšia sa rozvíjala. So vzrastajúcim významom Konštantínopola Rím začal strácať význam administratívneho centra (...).“

Už pri samotnom názve Benátky (tal. Venezia) sa stretávame s nerovnakými názormi na pôvod tohto názvu a je evidentné, že už v tomto momente možno sledovať kontakt s byzantským vplyvom. Staroveký názov Venetia pochádza z pomenovania Veneti – starovekého etnika žijúceho na tomto území. Okrem doteraz uvedených názvov sa v historických prameňoch môžeme stretnúť s jeho obmenami ako: Venesia, Venessia, Vegnesia, Venigia, Venethia či Vienexia (v benátsčine), alebo

⁶ V niekoľkých rímskych architektonických pamiatkach je možné identifikovať pôsobenie znakov tzv. byzantského obdobia (7. – 15. storočie), často v podobe prítomnosti typických mozaík. Medzi príznačné patria: Bazilika Panny Márie Väčšej (Basilica di Santa Maria Maggiore), Bazilika sv. Kozmu a Damiána (Basilica dei Santi Cosma e Damiano), Starý kostol Panny Márie (Chiesa di Santa Maria Antiqua), Bazilika Panny Márie v Trastevere (Basilica di Santa Maria in Trastevere), Konštantínov oblúk (Arco di Costantino), Bazilika sv. Praxedy (Basilica di Santa Prassede).

⁷ Toto námorné južanské mesto malo v spomínanom období kompaktné obchodné kontakty so Sýriou a Byzanciou – vzťahy sa zintenzívnili v roku 915 (disponovalo kolóniami v Konštantínopole a Antiochii). Prítomnosť obyvateľov Amalfí v Konštantínopole bola po prvýkrát zdokumentovaná v roku 944. Množstvo tamojších obchodníkov pôsobilo v severnejšie položených námorných mestách, ako Pisa, Janov či Ravenna. Ich aktivity sa okrem toho rozšírili v celej oblasti Stredozemného mora. Dokonca v Kláštore na Svätom vrchu Athos pôsobilo niekoľko mníchov pochádzajúcich práve z Amalfí.

⁸ Súčasť Italského katepanátu (gréč. Κατεπανικιον Ἰταλίας, tal. Catepanato d'Italia) – (970 – 1071): názov byzantskej provincie pochádza zo slova κατεπάνω (lat. catepanus), ktoré je viacvýznamové. V posledných desaťročiach 10. storočia a v 11. storočí označovalo spomínané slovo byzantského vládcu sídliaceho v Bari. Provincia zahŕňala územie na juhovýchode Apeninského polostrova (pod pomyselnou líniou medzi Garganom a Salernským zálivom smerom na juh). Ku Katepanátu prislúchajú aj prímorské mestá Amalfí a Neapol aj napriek ich severnejšej polohe v rámci vytýčenej línie.

⁹ Dodnes jedno z najvýznamnejších centier byzantského umenia na Apeninskom polostrove. Nachádzajú sa tu pomerne dobre zachované pamiatky s mozaikovou výzdobou interiéru. Okrem artefaktov Západorímskej ríše je možné nájsť tu aj mozaiky z počiatočnej fázy trvania Východorímskej – Byzantskej ríše. História Ravenny je veľmi úzko a dlhodobo spätá s Byzanciou (vrátane jej nadvlády už v 6. storočí v kontexte väčšiny územia vtedajšej Itálie – Apeninského polostrova). Ravenna figurovala ako sídlo exarchátu, ktorého vznik sa datuje do roku 584. Byzantské panstvo trvalo v tomto meste až do roku 751. Spomedzi početných pamiatok byzantského umenia možno spomenúť: Baziliku sv. Vitála (Basilica di San Vitale) či Novú baziliku sv. Apolinára (Basilica di Sant'Apollinare Nuovo) (Ravenna e la sua storia, 20-53).

vo furlančine (friulčine) ako Vignesia. Byzantínci nazývali obyvateľov tohto územia nie Veneziani, ale „Venetici“. Názov mesta v taliančine pochádza z latinského plurálu Venetiae (= veni etiam, tzn. „príd' znova a znova, pretože kolkokrát prídeš, vždy uvidíš nové veci a nové krásy“, ide o tvrdenie talianskeho spisovateľa Francesca Sansovina (1521 – 1586), ktorý ho prezentoval vo svojom diele *Venetia, città nobillissima et singolare, descritta in XIII libri* v roku 1581 a takto ho nazývali jeho obyvatelia. Močaristé lagúny, na ktorých sa nachádza mesto, sa najskôr nazývali „isole realtine“ a až neskôr získali názov mesta. Podrobnejšiu charakteristiku spomínaného územia je možné nájsť napr. v dielach Andreu Castagnettiho (1992, 577-584), ako aj Lorenza Tomasina (2012, 1-6). Relevantná historická dokumentácia o konkrétnom osídlení územia dnešných Benátok do 8. storočia existuje iba zriedkavo, resp. v malom počte, ide o poznatky týkajúce sa celej provincie a predovšetkým súostrovia lagúny, ktoré dnes poznáme ako Benátky.

Hoci britský historik J. J. Norwich (2014, 26) vo svojej publikácii, venujúcej sa dejinám Benátok od ich vzniku do roku 1400, nie príliš presvedčivo s ohľadom na pramennú bázu, no s rešpektom voči F. Sansovinovi, podáva toponomastickú analýzu vzniku tohto názvu, treba však do úvahy vziať aj grécky variant názvu Βενετία – objavujúci sa v grécko-byzantských textoch – ktorý citoval v tomto znení napr. Konštantín VII. Porfyrogenet (905 – 959) v diele *De administrando imperio* (1967, 116-118). I keď stopy latinskej kultúry na mesto sú v tomto prípade prevládajúce, nemožno byzantský účinok, ktorý je automatickým vyústením historicko-administratívneho postavenia počas prvých storočí, opomíňať. Prejavuje sa tiež existujúcimi väzbami Benátok s exarchátom či závislosťou (ochranou mesta) na Byzantskej ríši (Pellegrini 1992). Okrem tzv. benátsko-byzantských vzájomných súvislostí na úrovni historickej, ktoré v tomto príspevku prezentujeme, bolo by zaujímavé rozšíriť rozsah ďalšieho skúmania na širšie územie Itálie s rozšírením časového rozpätia bádania a všímať si ich aj v rovine kultúrno-filozofickej, pretože tieto relácie existujú a dajú sa zdokumentovať prostredníctvom diel súdobých osobností. Vhodnou pramennou bázou je v tejto spojitosti dielo Jána Zozulaka (2016a, 145, 159, 164) zaoberajúce sa dejinami byzantskej filozofie, kde sa okrem iného venuje Boétiovi (480 – 524), Jánovi Italovi (asi 1025 – 1082) či Varlaámovi (Barlaámovi) Kalábrijskému (asi 1290 – 1348) – byzantským filozofom a teológom italského pôvodu.

Podľa legendy a v súlade s benátskou tradíciou sa uvádza za úplne prvý a dokonca presný dátum v súvislosti so vznikom mesta piatok 25. marec 421 po Kr. (Norwich 2014, 17; Pedani 2010, 7; Zorzi 2011, 13-14). Obdobie vzniku Benátok je zároveň časovým úsekom, ktorý je badateľne i logicky previazaný s byzantským vplyvom, a teda sa venujeme aj tejto vývinovej etape. Vo všeobecnosti možno tvrdiť, že jednoznačne vystihnúť toto obdobie nie je jednoduché, pretože existuje iba malé množstvo zdrojových dokumentov¹⁰ a domáci historici podávajúci svedectvo o týchto dejinných faktoch ich opisovali s veľkým časovým odstupom od prebiehajúcich udalostí. Podľa talianskeho historika Giorgia Ravegnaniho (2008, 5) predstavujú dokonca diela autorov benátskeho pôvodu svojráznu charakteristiku mýtizujúcu pôvod či vznik mesta, ktoré s obľubou spájajú s legendami a predovšetkým zamlčujú závislosť na Byzancii, čo je odôvodnené akousi občianskou hrdosťou vtedy tvoriacich autorov – historikov, ktorá by tým utrpela. Bezpochyby však Benátky vznikli ako

¹⁰ Za najstaršie historiografické dielo o Benátkach sa považuje: *Istoria Veneticorum (Chronicon Venetum usque ad annum 1008)* od historika – benátskeho kronikára Jána Diakona (Giovanni da Venezia, 940/945 – 1018), dielo vzniklo okolo roku 1000 a bolo dlho pripisované Giovannimu Sagorninovi, po prvýkrát bolo publikované v roku 1765 a naposledy v roku 1999. Ďalším dobovým dielom je kronikársky text známy pod názvom: *Origo civitatum Italiae seu Venetiarum (Chronicon Altinate et Chronicon Gradense)*, ktorý sa datuje do 11. – 12. storočia. Neskôr benátsky dóža, diplomat a politik Andrea Dandolo (1306 – 1354) vytvoril kroniku pomenovanú *Chronica extensa*. Svojou koncepciou je považovaná za prvé oficiálne dejiny Benátok (Lane 2008, 214-215).

byzantské a zostali nimi ešte po niekoľko nasledujúcich storočí.¹¹ Dejiny tzv. Byzantských Benátok (tal. Venezia Bizantina) sa podľa Ravegnaniho (2008, 7) začínajú v čase gótskej vojny (535 – 553), t. j. počas dlhotrvajúceho konfliktu byzantského cisára Justiniana I. (asi 482 – 565), ktorým znovu získal Itáliu. Po jeho smrti došlo k prvej formálnej dohode medzi Benátkami a Byzanciou, a to po návrate benátskej elity – väčšinou ambasádorov – z Konštantínopola¹², čomu predchádzala návšteva lagúny, ktorú absolvoval Longinus (tal. Longino) (? – asi 568) – byzantský vojvodca a taliansky prefekt (6. storočie) – Narsesov (tal. Narsete) nástupca a pokračovateľ, kde bol vrúcne prijatý. Spomínaná dohoda spočívala v poskytnutí vojenskej ochrany a privilégií pre obchod v rámci celej Východorímskej ríše obyvateľom usídleným v Benátskej lagúne výmenou za ich vernosť a oddanosť a ďalšie eventuálne služby v prípade, že by o ne požiadali. Ešte predtým však významný vojvodca cisára Justiniana I. a následník slávneho Belisariosa (asi 505 – 565) – Narses (478 – 573) dal postaviť na území dnešných Benátok (vtedajšom sídelnom celku) dva kostoly¹³, ako prejav vďačnosti za transport vojenského kontingentu v roku 551 z Pádskej nížiny do Ravenny po mori, pretože záplavy neumožnili cestu po zemi. V období dvanástich rokov utečenci z radov Venetov tvorili minimálne dvakrát súčasť flotily, ktorá sa plavila na pomoc Konštantínopola a predstavovala bezpochyby najsilnejšie loďstvo Jadranského mora. Bol to moment, keď na nich ravennský exarcha a jeho magister militum hľadali s úctou. K zdrojovým dokumentom, ktoré pertraktujú spomínané historické udalosti patrí rozhodne aj *Cronaca Altinate* (lat. Chronicon Venetum quod Altinate nuncupatur) (Norwich 2014, 21-22). Aj napriek istým privilegiám, ktoré obyvatelia lagúny požívali, nemožno uprieť fakt, že v plnej miere podliehali Východorímskej ríši, hoci názory historikov na túto skutočnosť boli po stáročia do značnej miery ovplyvnené lokálnym patriotizmom. Nezávislosť nevznikla automaticky so zrodom mesta, ale vytvárala sa pomaly a systematicky v priebehu niekoľkých rokov. Vojvodca Narses v podstate ostrovy spolu s lagúnami (územie Benátok – Le Venetiae) zaradil pod jurisdikciu budúceho Ravennského exarchátu (asi 584 – 751) (Zorzi 2011, 17). V teritoriálnej blízkosti Benátok sa nachádza Oderzo – posledná byzantská bašta na pevnine – aspoň okrajovo možno spomenúť, že v roku 639 ho dobyli Longobardi. Vojenská a cirkevná správa sa presunula do periférnej časti lagúny (Cittanova/Eraclea – lat. Civitas Nova Heracliana). Benátska republika (8./9. storočí – 1797) (tal. Repubblica di Venezia) – nazývaná tiež iba Serenissima, t. j. Najjasnejšia al. tal. Repubblica di San Marco sa rodí z tzv. Byzantských Benátok (tal. Venezia bizantina al. Venezia marittima (gr. Βενετική), týmto termínom sa označuje územie patriace Byzantskej ríši predstavujúce Ravennský exarchát. Geograficky zodpovedá pobrežiu starovekej Venetii (dnešným brehom regiónov: Benátsko a Furlansko-Júlske Benátky). Prvý dóža (z lat. dux) Benátskej republiky vykonával svoju funkciu z úradnej moci Byzancie a v závislosti na ravennskom exarchovi. Paoluccio Anafesto al. Paolo Lucio Anafesto (lat. Paulicius)¹⁴ bol vymenovaný ako prvý a bol vo funkcii v období rokov 697 až 717, keď ho nahradil Marcello

¹¹ Neodškriepiteľným faktom však zostáva, že poznámku, ktorú uviedol vo svojom diele Konštantín VII. Porfýrogenet o ľudoprázdnej a neobývanej Benátskej lagúne v čase vpádu hunského vodcu Atilu na toto teritórium s cieľom dobyť Aquileiu a ďalšie menšie centrá Rímskej ríše – ako zdroj informácií, ktorý už bol v 10. storočí spracovávaný historikmi – je potrebné považovať iba za legendu, ako to naznačuje Ravegnani (2008, 5), ktorý dopĺňa, že súostrovie, na ktorom vzniklo neskôr mesto, bolo obývané už v dobe rímskej.

¹² Benátska elita vlastne sprevádzala Longinusa na spiatocnej ceste do Byzancie, kde k samotnému dohovoru došlo.

¹³ Ani jeden z nich v súčasnosti neexistuje, no máme poznatky o ich približnej polohe a zároveň komu boli vysvätené.

¹⁴ Jeho identifikácia v historickom kontexte je nejednoznačná, keďže J. J. Norwich (2014, 28) ho vo svojom diele stotožňuje s ravennským exarchom a vyššie spomínaného Marcella Tegallianeho označuje za jeho magistra militum. Uvedený fakt konfrontuj tiež s dielom Giuseppeho Gullina (2010, 9).

Tegalliano, ktorý ako dóža pôsobil približne 10 rokov a napokon v roku 726/727 sa stal dóžom do roku 737 Orso Ipató¹⁵. Sídлом Benátskej republiky v 8. – 9. storočí, stále pod byzantskou jurisdikciou, bolo v Metamaucu (lat. Metamaucus, tal. Malamocco) – na území ostrova, dnes nazývaného Lido, kam sa presunulo z Heraclie (lat. Heracliana, tal. Eraclea)¹⁶. Ďalší presun sídla nastal v roku 810 do Rivoalta (lat. Rivus Altus, tal. Rialto) a po dvoch rokoch sa navrátilo úplne pod byzantský vplyv. Fakticky išlo o autonómny útvar, ale formálne ho definujeme ako provinciu spadajúcu pod Byzantskú ríšu. Giuseppe Gullino (2010, 334) spája s touto udalosťou (definitívny presun do Rivoalta) rok 813. Začiatkom 9. storočia sa prejavovali výboje zo strany Karolovcov (751 – 987), ktorí sa z vnútrozemia snažili dostať do lagúny a podrobiť si ju. V roku 810 sa tak Frankovia pod vedením Pipina (777 – 810), syna Karola Veľkého (742/747/748 – 814), vo vojne s Byzantíncami zmocnili lagúny a podmanili si Chioggiu, Pallestrinu a Metamauco, napokon Benáččania ustúpili do už spomínaného Rivoalta. Konflikt sa končí víťazstvom byzantskej flotily nad Frankmi, keďže vlastnili iba nízky počet lodí a nedokázali viac odolávať prevahe. V roku 814 došlo k tzv. Nikeforovmu mieru (lat. Pax Nicephori, tal. Pace di Niceforo), ktorý možno simplifikujúc označiť za vyvrcholenie jednaní, potvrdzujúce zmier medzi Byzantíncami a Frankmi po konflikte, ktorý trval od roku 754.¹⁷ V 9. storočí vládli medzi Benátkami a Konštantínopolom intenzívne a rušné kontakty v oblasti obchodu, obrany a kultúry. Živá a priaznivá komunikácia prebiehala aj medzi patriarchátmi v Grade a Konštantínopole. Práve Benátky patrili pod cirkevnú jurisdikciu gradskeho patriarchátu (Vavřínek 2013, 137-138).

Záver

V príspevku sme poukázali na niekoľko významných viac či menej pertraktovaných historických faktov, ktoré znamenajú prelomové medzníky v recipročných vzťahoch Byzantskej (Východorímskej) ríše a severovýchodnej časti územia Apeninského polostrova – s obmedzením sa na Benátsku lagúnu a Benátky ako jej centrum – v priebehu 5. – 9. storočia. Od samotného vzniku Benátok, resp. osídlenia tohto teritória sme sa chronologicky presunuli až do 9. storočia, keď sa práve tu odohrala mnohovýznamová a ďalekosiahla udalosť v dejinách Slovanov. Máme na mysli tzv. Benátsku dišputu z roku 867, ktorú sme definovali ako jeden z činiteľov na základe vopred stanoveného kritéria, t. j. v rámci vzájomných benátsko-byzantských vzťahov v kontexte stredovekých dejín. Našou snahou bolo postihnúť okrem Benátok aj príslušné centrá Benátskej lagúny. Neopomenuli sme ani náčrt vtedajšej situácie v kontinuite so širším územím – t. j. s Itáliou (so zameraním sa na významné stredoveké centrá). Detailnejšie sme sa ďalej venovali charakteristike historickej etapy od tzv. Byzantských Benátok cez správu Ravvenského exarchátu nad týmto územím až po vznik a vyvrcholenie konfliktu medzi Byzanciou a Franskou ríšou.

Záverom možno konštatovať a zároveň sa stotožniť s historikmi skúmajúcimi obdobie stredoveku v 5. – 9. storočí, že Benátky, resp. celé územie Benátskej lagúny zohralo strategicky dôležité postavenie v súvislosti kontaktov medzi Východom a Západom prameniaticich predovšetkým v jej hraničnom postavení.

¹⁵ Titulom „ipato“ (slov. najvyšší, zvrchovaný) sa označovali v 8. storočí okrem iného cisárski konzuli a benátski vojvodovia.

¹⁶ Malamocco, ako aj Eraclea boli historicky významné centrá Benátskej lagúny. K presunu došlo v roku 742, o jeho dôvodoch a podrobnom objasnení vtedajšej situácie sa vyjadruje aj Giuseppe Gullino v diele *Storia della Repubblica Veneta* (2010, 10-11).

¹⁷ Vtedy došlo k vpádu Pipina III. Krátkeho Mladšieho (714/715 – 768), otca Karola Veľkého, na územie Itálie a kontroverzia vyvrcholila 25. decembra v roku 800 korunováciou Karola Veľkého za rímskeho cisára.

REFERENCES

- Castagnetti, Andrea.* 1992. Insedimenti e «populi» In *Storia di Venezia, I, Origini-età ducale*, Roma, 577-612. http://rm.univr.it/biblioteca/scaffale/Download/Autori_C/RM-Castagnetti-Insedimenti.pdf.
- Diatka, Cyril.* 2008. Historical Context of Solun Brothers's Ss. Cyril and Methodius Mission. In *Konštantínove listy (Constantine's Letters)* 1, 84-95.
- Gullino, Giuseppe.* 2010. *Storia della Repubblica Veneta*. Brescia.
- Hetényi, Martin.* 2016. Mission of Saints Cyril and Methodius and their contacts with Kocel, duke of Pannonia. In *European Journal of Science and Theology* 12/6, 233-243.
- Hurbanič, Martin.* 2010. *Stredoveký Balkán. Kapitoly z politických, sociálnych a hospodárskych dejín juhovýchodnej Európy v 6. – 15. storočí*. Prešov.
- Husár, Martin.* 2014. *Žrdovo-bodné zbrane včasného stredoveku v Karpatskej kotline*. Nitra.
- Ivanič, Peter – Lukačová, Martina.* 2014a. Historicko-geografický kontext misíí solúnskych bratov (Cesty Sv. Konštantína-Cyrila a Metoda do roku 867) [Historical-Geographical Context of the Solun Brothers' Missions (Journeys of Sts. Constantine-Cyril and Methodius until 867)]. In *Konštantínove listy [Constantine's Letters]* 7/1, 2-13.
- Ivanič, Peter – Lukačová, Martina.* 2014b. Journeys of St. Methodius within the years 860 – 881. In *Journal of History* 49/1, 89-104.
- Ivanič, Peter – Lukačová, Martina.* 2015. Saint Methodius on missionary and diplomatic journeys (The historical geographical connections). In *Historický časopis* 63/4, 649-660.
- La Cronaca Veneta detta Altinate.* 1845. Firenze.
- Lane, Frederic C.* 2008. *Storia di Venezia*. Torino.
- Lukačová, Martina.* 2013. Historiografický konšpekt cesty Konštantína a Metoda do Ríma v r. 867. In *Lukačová, Martina et al. Tradícia a prítomnosť misijného diela sv. Cyrila a Metoda*. Nitra, 93-100.
- Norwich, John Julius.* 2014. *Storia di Venezia. Dalle origini al 1400*. Milano.
- Pedani, Maria Pia.* 2010. *Venezia porta d'Oriente*. Bologna.
- Pellegrini, Giovan Battista.* 1992. *Origini – Veneti, Venezia, Venezia: Dai Veneti ai Venetici*. [http://www.treccani.it/enciclopedia/origini-veneti-venezie-venezia-dai-veneti-ai-venetici_\(Storia-di-Venezia\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/origini-veneti-venezie-venezia-dai-veneti-ai-venetici_(Storia-di-Venezia)/).
- Porphyrogenitus, Constantinus.* 1967. De administrando imperio. In *Moravcsik, Gyula – Jenkins, Romilly J. H. (eds.). Dumbarton Oaks, Center for Byzantine Studies, Trustees for Harvard University, Washington, D.C.* 116-118.
- Procacci, Giuliano.* 1997. *Dějiny Itálie*. Praha.
- Ravegnani, Giorgio.* 2008. Venezia Bizantina. In *Porphyra V/XI*, 5-17.
- Ravenna e la sua storia. s. a.* Edizioni Salbaroli. Ravenna.
- Talbot, Alice – Mary Maffry.* 1991. History of Byzantium. In *Kazhdan, Alexander. P. et al. The Oxford Dictionary of Byzantium. New-York-Oxford*, 345-362.
- Tomasin, Lorenzo.* 2012. «Da le Veniesie, vinizian di buoni e di maore» Per la storia delle parole Venezia, veneziano e veneto. In *Schiavon, Chiara – Cecchinato, Andrea (eds.). «Una brigata di voci» Studi offerti a Ivano Paccagnella per i suoi sessantacinque anni*. Padova, 1-17.
- Vavřínek, Vladimír.* 2013. Cyril a Metoděj mezi Konstantinopolí a Římem. Praha.
- Zorzi, Alvise.* 2011. *La repubblica del leone. Storia di Venezia*. Milano.
- Zorzi, Alvise.* 2002. *Venezia, Repubblica di terra e di mare*. Milano.
- Zozulák, Ján.* 2016a. *Byzantská filozofia*. Plzeň
- Zozulák, Ján.* 2016b. Historical Background of the Origin of Byzantine Philosophy. In *Konštantínove listy (Constantine's Letters)* 9/1, 110-118.

Žitije Konstantini. 2010. In Bartoňková, Dagmar – Večerka, Radoslav (eds.). *Magnae Moraviae Fontes Historici II.* Praha, 38-95.

SUMMARY: VENICE AND BYZANTIUM DURING THE 5TH – 9TH CENTURIES (MUTUAL CONNECTIONS). In the article we pointed out several important (more or less) discussed historical facts which represent threshold milestones in mutual connections between the Byzantine (Eastern Roman) Empire and the northeastern part of the Apennine Peninsula – more specifically the Venetian Lagoon and Venice (as its centre) during the 5th and 9th centuries. From the very beginning of Venice, actually from the time of the first settlement of this territory, we chronologically moved right to the 9th century when a significant and far-reaching event happened in the history of the Slavs. It concerns the so called Venetian dispute in 867 that we define as one of the factors based on the ground of the criterion determined in advance, i.e. within mutual Venetian-Byzantine relations in the context of medieval history. Not only did we aim our effort at Venice, but also at nearby centres of the Venetian Lagoon. We did not omit the layout of the contemporary situation on the Continent with the broader adjacent territory - i.e. Italy (with particular attention to significant medieval centres). We further concerned in detail the characteristic of a historical period from the so called Byzantine Venice through the administration of the Exarchate of Ravenna in this territory and finally to the emergence and climax of conflict between Byzantium and the Frankish Empire.

In the end it can be stated and said the same as historians examining the period of the 5th – 9th centuries that Venice, or more precisely the whole territory of the Venetian Lagoon, played an important role in regard to connections between the East and West because of its border position.

Mgr. Martina Lukáčová, PhD.
Constantine the Philosopher University in Nitra
Faculty of Arts
Language Centre
Hodžova 1
949 74 Nitra
Slovakia
mlukacova@ukf.sk

Prílohy/Appendix

Mapa zo 14. storočia (Biblioteca Nazionale Marciana v Benátkach) znázorňuje situáciu v roku 810 – presun sídla Benátskej republiky z Metamauca (tal. Malamocca) do Benátok. (Zorzi 2010, 64) / Map from the 14th century (Biblioteca Nazionale Marciana in Venice) depicts the situation in 810 – the shift of the residence of the Republic of Venice from Malamocca to Venice (Zorzi 2010, 64).

Stredoveká loď určená na presun vojska v Stredozemnom mori (Biblioteca Nazionale Marciana v Benátkach) (Zorzi 2010, 104) / Medieval ship assigned to the redeployment of troops in the Mediterranean Sea (Biblioteca Nazionale Marciana in Venice, Zorzi 2010, 104).